

ધોરણ :- 8

ગુજરાતી

7. દેશભક્ત જગત્કારણ

અભ્યાસ / સ્વાધ્યાય

Sem : 1

અભ્યાસ

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો ઉત્તર શોધીને
તેના કુમ - અક્ષર પ્રશ્ન સામેના માં લખો.

- (૧) જગડુશાએ વખારની અંદર લેખ શેની ઉપર લખાવ્યો હતો ? ખ
- (૨) લોખંડના પતરા પર
- (૩) તાંબાના પતરા પર
- (૪) સોનાના પતરા પર
- (૫) ચાંદીના પતરા પર

(૨) લેખમાં અનાજ કોણી માલિકીનું બતાવાયું હતું ? ગ

(ક) રાજ

(ખ) જગડુશા

(ગ) દેશની પ્રજા

(ધ) વેપારી

(૩) આ પાઠમાં જગડુશાનો નગરશૈઠ તરીકે ક્યો અભિગમ પ્રગટ
થાય છે ?

ખ

(ક) વેપારીનો

(ખ) માનવતાવાદી

(ગ) કરકસરયુક્ત

(ધ) તકવાદી

(4) પાટણના રાજી માટે જગડુશા કયું વિરોધણ વાપરે છે ? ૫

(ક) પ્રજાવત્સલ

(ખ) મુત્સદી

(ગ) કંજૂસ

(ધ) ડરપોક

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યોમાં ઉત્તર આપો :

(1) જગડુશા દેશભક્ત કહેવાય કે પ્રજાવત્સલ ? કારણ આપો.

►જગડુશા દેશભક્ત પણ કહેવાય અને પ્રજાવત્સલ પણ કહેવાય, કારણ કે માણસમાં દેશભક્તિ હોય તો જ એ પ્રજાવત્સલ બને. જગડુશા સંકટ સમયે પ્રજા માટે આપબળો એકઠી કરેલી કમાણી અને કોઠારમાં એકનું કરેલું અનાજ પ્રજા માટે ખુલ્લું મૂકી દે છે. તેમણે પોતાની વખારોમાં મૂકેલાં તામ્રપત્રોમાં લઘ્યું હતું કે આ વખાર જગડુશાની છે, પણ વખારમાંનું બધું અનાજ એનાં ભૂખે મરતાં ગરીબ ભાઈભાંડુઓનું છે.

► દેશની ભૂખે મરતી પ્રજા જ આ અનાજની માલિક છ. એના એક
પણ દાણા પર જગડુશાનો હક નથી. જ્યારે રાજ વિશળદેવના
રાજ્યમાં દુષ્કાળ પડયો ત્યારે તેમણે પોતાની અનાજની ચાળીસ
વખારો રાજ વિશળદેવની ભૂખે મરતી પ્રજા માટે ખુલ્લી મૂકી
દીધી. આથી જગડુશા દેશબક્ત કહેવાય અને પ્રજાવત્સલ પણ
કહેવાય.

(2) વિશળદેવ કઈ આપત્તિથી ચિંતાતુર હતા ?

➤ વિશળદેવે ગરીબો માટે અનાજના કોઠાર અને ધનના ભંડાર ખુલ્લાં મૂકી દીધાં હતાં, પણ આ વર્ષેય દુષ્કાળ પડ્યો. અધૂરામાં પૂરું ઘેતરો પર તીસ ત્રાટક્યાં. રાજાના ધનના ભંડાર અને અનાજના કોઠાર ખાલી થઈ ગયા. હવે પ્રજાના પેટનો ખાડો પૂરવા એમની પાસે કંઈ પણ બચ્યું નહિ. આ આપત્તિથી વિશળદેવ ચિંતાતુર હતા.

(3) રાજ રાજ્યની પ્રજાને બચાવવા કોનો સહારો લે છે ?

➤ રાજ રાજ્યની પ્રજાને બચાવવા કચ્છના શાહ સોદાગર જગડુશાનો સહારો લે છે.

(4) જગડુશા શો વ્યવસાય કરતા હતા ?

➤ જગડુશા ગામે ગામ ફરી મોટે વેપાર કરતા હતા.

(5) જગડુશાની સરખામણી કયા દાનવીર સાથે કરી શકાય ?

➤ જગડુશાની સરખામણી દાનવીર ભામાશા સાથે કરી શકાય.

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

- (1) જગડુશાનો પાત્રપરિચય તમારા શબ્દોમાં લખો.
- જગડુશા કચ્છના શાહ સોદાગર હતા. તેઓ પ્રજાવત્સલ હતા. તેઓ દાનવીર ભામાશા જેવા માનવતાવાઈ અને ઉદાર દિલના હતા. જ્યારે આફિતનો સમય આવે ત્યારે તેઓ આપબળે એકઠી કરેલી કમાણી અને અનાજ ભરેલા કોઠાર પ્રજા માટે ખુલ્લો મૂકી દે છે. જ્યારે રાજા વિશળેવના રાજ્યમાં દુકાળ પડ્યો ત્યારે જગડુશા રાજાને મદ્દ કરવા તૈયાર થાય છે.

➤ તેમણે રાજાના પંડિત પાસે જે તાંબાપત્રો વંચાવ્યાં તેમાં લઘ્યું
હતું કે આ વખાર જગડુશાની છે, પણ વખારમાંનું બધું અનાજ
એના ભૂપે મરતાં ગરીબ ભાઈભાંડુઓનું છે. દેશની ભૂપે મરતી
પ્રજા જ આ અનાજની માલિક છે. એના એક દાણા પર પણ
જગડુશાનો હક નથી. જગડુશા અનાજની એ ચાણીસ વખારો
ગરીબ પ્રજા માટે ખુલ્લી મૂકી દે છે. જગડુશા સંકટ સમયે
સમજદારી અને ધીરજથી પ્રજાની સમસ્યા હલ કરે છે.

(2) દરેક વખરના તાંબાના પતરામાં જગડુશાએ શું લખાવ્યું હતું ? શા માટે ?

► દરેક વખરના તાંબાના પતરા પર જગડુશાએ લખાવ્યું હતું કે, “આ વખર જગડુશાની છે, પણ વખરમાંનું બધું અનાજ એનાં ભૂખે મરતાં ગરીબ ભાઈભાંડુઓનું છે. દેશની ભૂખે મરતી વસ્તી આ અનાજની માલિક છે. એના એક દાણા પર પણ જગડુશાનો હક નથી.” જગડુશા પ્રજાવત્સલ અને માનવતાવાદી હતા. આથી એમણે દરેક વખરના તાંબાનાં પતરા પર ઉપર જણાવેલું લખાણ લખાવ્યું હતું.

(3) દુષ્કાળને લીધે રાજા અને પ્રજા કેવી પરિસ્થિતિનો સામનો કરી રહ્યા હતા ?

► દુષ્કાળ સમયે રાજાએ પોતાના ધનના ભંડાર અને અનાજના કોઠાર ગરીબ પ્રજા માટે ખુલ્લાં મૂકી દીધા હતા, પણ વરસાદ પડ્યો નહિ. એતરોમાં તીડ ત્રાટક્યાં. ગરીબ પ્રજાના પેટનો ખાડો કેમ પૂર્વો એની ચિંતા રાજાને સત્તાવતી હતી. પાનખરમાં પાંદડાં ખરે તેમ દુષ્કાળને લીધે માણસો મૃત્યુ પામતા હતા. ભૂખને ટાળવા બાપ પોતાના સાત ખોટના દીકરાનાં મૌંમાંથી બટકું રોટલો કાઢીને ખાઈ જતા હતા. મૂઠી અનાજ માટે માબાપ પોતાના છોકરાને વેચી દેતા હતા. દુષ્કાળને લીધે રાજા અને પ્રજા આવી કપરી પરિસ્થિતિનો સામનો કરી રહ્યા હતા.

(4) રાજી વિશબ્દેવને પ્રજાવત્સલ કહી શકાય તેવા ત્રણ ગુણ દર્શાવો.

►રાજી વિશબ્દેવને પ્રજાવત્સલ કહી શકાય તેવા તેમના ત્રણ ગુણા:-

(1) રાજી વિશબ્દેવ દુકાળ પડે ત્યારે પ્રજાને ટકાવી રાખવી અને
રાજ્યધર્મ ગણે છે. (2) તેઓ પ્રજાનાં દુષ્ટને પોતાનું દુષ્ટ ગણે છે. (3)
દુષ્કાળ જેવા સંકટ સમયે રાજી પોતાની રંકડી પ્રજાને ખાતર
અનાજના માલિકને કરગરવું અને સુકાળ થયે તેને એક-એક દાણા
સાથે મોતી ગણીને પાછા આપવા એવી વિનમ્રતા એમનામાં છે.

(5) રાજાએ જગડુશાને શા માટે તેડાવ્યા ?

► દુકાળને કારણે રંકડી પ્રજા ભૂખે મરી રહી હતી. આથી રાજાનું દિલ દ્વારા ઉડ્યું. એમને જગડુશા પાસેથી કંઈક મદ્દ મળવાની આશા હતી. આથી રાજાએ શેઠ જગડુશાને તેડાવ્યા.

પ્રશ્ન 2. નીચેના રૂઢિપ્રયોગોનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો :

(1) આંકડા માંડવા - ગણતરી કરવી.

વાક્ય : વિધાથી આંગણીના કેઢે આંકડા માંડી ગણિતનો દાખલો ગણે છે.

(2) જુલ કપાઈ જવી - બોલવાની હિંમત ન થવી.

વાક્ય : ઘોંઠું બોલતાં તારી જુલ કપાઈ ન ગઈ?

(3) સાત ઘોટનો દીકરો - ખૂબ લાડકો દીકરો, સાત દીકરીઓ
પછી થયેલો દીકરો.

વાક્ય : કમળામાસીએ સાત ઘોટના દીકરાને પ્રેમથી ઉછેઠો.

(4) સૌ સારાં વાનાં થવાં - બધી રીતે સારું થયું.

વાક્ય : આવતા વર્ષે સારો વરસાદ આવશે ને સૌ સારાં વાનાં
થશે.

પ્રશ્ન 3. આ નાટકમાંથી તમને ગમતા ત્રણ સંવાદો નોંધી, તે સંવાદો ગમવા પાછળનાં કારણ જણાવો :

➤ આ નાટકમાંથી મને ગમતા ત્રણ સંવાદો આ મુજબ છે.

રાજા : રામજુ રાખશે તે રહેશે ! પણ આવે વખતે રૈયતને ટકાવી રાખવાનો રાજ્યનો ધર્મ છે.

જગડુશા : આપ સરખા પ્રજાવત્સલ રાજાના મૌખિક આવા જ શબ્દો શોભે. મને એ સાંભળી બહુ આનંદ થાય છે. મેં તો સાંભળ્યું છે કે આપે આપના ધાનના કોઠાર અને ધનના લંડાર ગરીબોને માટે ખુલ્લા મૂકી દીધા છે !

➤ આ સંવાદમાં રાજા વિશળેવ પોતાનો રાજધર્મ સારી રીતે જાણે છે અને રાજાના આ શબ્દો સાંભળીને જગડુશા તેમના પ્રજા પ્રત્યેના વાત્સલ્યભાવની પ્રશંસા કરે છે.

રાજા : ઠીક છે, ઠીક છે ! હું એ માલિકની પાસે જઈશ ને કહીશ કે સુકાળ થયે તેને
એકએક દાણા સાથે મોતી ગણીને આપીશ, પણ આજે મારી પર આટલી
દયા કર !

જગડુશા : જે રાજાના દિલમાં રૈયતનાં સુખ દુઃખનો આવો ખ્યાલ છે તેને અનાજ જરૂર
મળી રહેશે.

► આ સંવાદમાં રાજાનો પ્રજા પ્રત્યેનો સમર્પિતભાવ અને રાજાને
મદ્દ કરવાની જગડુશાની તત્પરતા હૃદયને સ્પર્શો છે.

રાજા : જગદુશા, આવી તમારી કેટલી વખારો છે ગામમાં ?

જગદુશા : ચાલીસેક હશે, મહારાજ !

રાજા : ચાલીસ વખારો ? ત્યારે તો મારી પ્રજા જીવી ગઈ અને હુંચ જીવી ગયો !

જ્યાં લગી ગુજરાતમાં તમારા જેવા ઉદાર શ્રેષ્ઠીઓ છે. જગદુશા ! ત્યાં
લગી ગુજરાત રાજ્યને કોઈ આંચ આવવાની નથી !

➤ આ સંવાદમાં જગદુશાની ઉદારતા અને રાજાને રાજ્યધર્મ
બજાવ્યાનો આનંદ દેખાય છે.

પ્રશ્ન 4. નીચેના શબ્દોના અર્થભેદ સમજો અને અર્થ લખો :

(1) ગાડી - ગાંડી

➤ ગાડી - વાહન, ગાંડી - પાગલ સ્ત્રી.

(2) હસ - હંસ

➤ હસ - હસવું'નું આજ્ઞાર્થ, હંસ - એક સુંદર પક્ષી

(3) સાજ - સાંજ

➤ સાજ - સામગ્રી, વાણિંત્ર, સાંજ - સંધ્યાનો સમય

(4) ફાળ - ફંગા

➤ ફાળ - ફાળો, ફંગા - વર્તણૂક, રીતભાત

(5) ભાગ - ભાંગ

➤ ભાગ - હિસ્સો, ભાંગ - એક કેફી છોડનાં પાંદડા

(6) ગજ - ગંજ

➤ ગજ - ચોવીસ તસુનું લંબાઈનું માપ, હાથી, ગંજ - મોટો ફાળો, ભંડાર

(7) સત - સંત

➤ સત - સત્ય, સાચું, સંત - સાધુ

(8) રગ - રંગ

➤ રગ - નસ, નાડી, રંગ - વર્ણા, વાન

(9) ઉદર - ઉંદર

➤ ઉદર - પેટ, ઉંદર - મૂષક

(10) જગ - જંગ

➤ જગ - જગત, વિશ્વ, જંગ - યુદ્ધ

(11) રજ - રંજ

➤ રજ - ધૂળનો બારીક કણ, રંજ - ઘેદ, અફ્સોસ

(12) આકડો - આંકડો

➤ આકડો - આકડાનો છોડ, આંકડો - રકમ

THANKS

FOR WATCHING